

Sygn. akt *I ACa 1510/17*

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 kwietnia 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: **SSA Małgorzata Mazurkiewicz-Talaga**

Sędziowie: **SSA Piotr Górecki /spr./**

del. SSO Maciej Rozpędowski

Protokolant: **st. sekr. sąd. Katarzyna Kaczmarek**

po rozpoznaniu w dniu 18 kwietnia 2018 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **Z. G. (1)**

przeciwko **J. A.**

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 17 maja 2017 r. sygn. akt I C 1073/16

1. **oddala apelację;**

2. **zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 8.100 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.**

Maciej Rozpędowski Małgorzata Mazurkiewicz-Talaga Piotr Górecki

Sygn. akt I ACa 1510/17

UZASADNIENIE

Powód Z. G. (1) wniósł przeciwko pozwanej J. A. o uznanie za bezskuteczną w stosunku do niego umowy majątkowej małżeńskiej oraz umowy podział majątku wspólnego zawartych dnia 3 listopada 2014 r., na mocy których dłużnik D. A. przyznał na wyłączną własność żony - pozwanej J. A. - nieruchomości położoną w M., dla której Sąd Rejonowy w Gnieźnie prowadzi księgę wieczystą nr (...), w celu zaspokojenia wierzytelności powoda w łącznej kwocie 399.471,15 zł oraz o zasądzenie tej kwoty od pozwanej z zastrzeżeniem, że wysokość tego roszczenia ustala się do wysokości wartości powyższej nieruchomości. Nadto wniósł o zasądzenie od pozwanej kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa i zasądzenie na jej rzecz od powoda kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 17 maja 2017 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu:

1) uznał za bezskuteczną w stosunku do powoda Z. G. (2):

a) umowę o podział majątku wspólnego zawartą pomiędzy J. A. a D. A. dnia 3 listopada 2014 r. przed notariuszem A. S. z Kancelarii Notarialnej w G., Repertorium (...),

b) umowę majątkową małżeńską zawartą pomiędzy J. A. a D. A. dnia 3 listopada 2014 r. przed notariuszem A. S. z Kancelarii Notarialnej w G., Repertorium(...), na mocy których małżonek D. A. przyznał na wyłączną własność żony J. A. nieruchomości położoną w M. nr księgi wieczystej (...)

do wysokości wierzytelności przysługujących Z. G. (1) wobec dłużnika D. A. wynikających z wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 13 listopada 2015 r. sygn. akt (...) oraz nakazu zapłaty Sądu Rejonowego w Gnieźnie z dnia 2 grudnia 2014 r. w sprawie (...),

2) oddalił powództwo w pozostałym zakresie i

3) orzekł o kosztach postępowania (sygn. akt (...)).

Powyższy wyrok został wydany w oparciu o następujące ustalenia faktyczne.

D. A., mąż pozwanej, jest przedsiębiorcą zajmującym się m.in. wznoszeniem budynków mieszkalnych. W ramach prowadzonej działalności gospodarczej wielokrotnie współpracował z powodem z którym łączyły go również stosunki towarzyskie.

W związku z kolejną inwestycją pomiędzy Z. G. (1) a D. A. zostały zawarte trzy umowy pożyczki: w dniu 31 marca 2009 roku na kwotę 200.000 zł z terminem zwrotu do dnia 31 grudnia 2010 roku, w dniu 29 maja 2010 roku na kwotę 50.000 zł z terminem zwrotu do dnia 29 listopada 2011 roku i w dniu 10 października 2011 roku na kwotę 60.000 zł z terminem zwrotu do dnia 30 kwietnia 2012 roku. Umowy pożyczek zostały zawarte w formie pisemnej i zatytułowane (...). W związku z niewywiązywaniem się pozwanego ze zobowiązania co do zwrotu pieniędzy, w dniu 12 listopada 2011 r. strony zawarły umowę zmieniającą warunki spłaty pożyczek. Zgodnie z ustaleniami, pozwany zobowiązał się, że do dnia 30 maja 2012 r. zwróci kwotę wynikającą z ww. umów pożyczek, powiększoną o skapitalizowaną kwotę odsetek za opóźnienie. W tym dniu powód przyjechał do domu pozwanego ze spisaniem uprzednio oświadczeniem. Z oświadczenia wynikało, że w dniu 12 listopada 2011 r. powód przekazał pozwanemu kwotę 415.000 zł. Oświadczenie zostało podpisane przez strony oraz przez żonę pozwanego. W rzeczywistości nie doszło do przekazania pieniędzy. Zamiarem stron było, aby wskazana w umowie kwota 415.000 zł stanowiła sumę dotychczasowego zadłużenia pozwanego powiększoną o zaległe odsetki za opóźnienie. W dniu 17 lipca 2014 r. pozwany przekazał powodowi kwotę 55.000 zł tytułem zapłaty części zadłużenia. Powód zaliczył tę kwotę na poczet wymagalnego roszczenia odsetkowego.

Wobec braku spłat pożyczonych kwot powód wystąpił przeciwko D. A. z powództwami cywilnymi.

Dnia 7 października 2014 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu w sprawie (...) wydał nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, mocą którego nakazał pozwanemu D. A. aby zapłacił na rzecz powoda Z. G. (1) kwotę 484.012 zł wraz z ustawowymi odsetkami od kwoty 69.011,10 zł od dnia 17.09.2014 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 6051 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania.

Dnia 13 listopada 2015 r. tutejszy Sąd w sprawie (...) wydał wyrok, mocą którego utrzymał w mocy powyższy nakaz zapłaty w części, tj., co do kwoty 385.040,52 zł wraz z ustawowymi odsetkami od kwoty 46.333,67 zł od dnia 17 września 2014 r. do dnia zapłaty w pozostałej części nakaz uchylając i oddalając powództwo.

Ponadto Sąd Rejonowy w Gnieźnie wydał dnia 2 grudnia 2014 r. nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym, nakazując pozwanemu D. A. aby zapłacił na rzecz powoda Z. G. (1) kwotę 4286,44 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 17.10.2014 r. oraz odsetki ustawowe kwoty 415.000 zł od dnia 17.10.2014 r. do dnia zapłaty, a także kwotę 642 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Zarówno wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 13 listopada 2015 r. jak i nakaz zapłaty Sądu Rejonowego w Gnieźnie z dnia 2 grudnia 2014 r. są prawomocne i nadano im klauzule wykonalności.

Na podstawie obu powyższych tytułów wykonawczych, na wniosek powoda, Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowy w Gnieźnie M. G. prowadził postępowanie egzekucyjne(...)

Dłużnik D. A. od 22 sierpnia 1998 r. pozostaje w związku małżeńskim z pozwaną J. A.. W ramach łączącej ich wspólności majątkowej małżeńskiej od września 2008 r. byli właścicielami nieruchomości położonej w miejscowości M., gm. G., stanowiącej działki nr (...) o łącznej powierzchni 0,1250 ha, dla której Sąd Rejonowy w Gnieźnie prowadzi księgę wieczystą nr (...). Dnia 3 listopada 2014 r. małżonkowie zawarli przed notariuszem A. S. dwie umowy. Na mocy pierwszej z nich dokonali wyłączenia wspólności ustawowej majątku nabytego do dnia zawarcia umowy przez oboje lub jedno z małżonków w czasie trwania małżeństwa i postanowili, że każdy z nich będzie zarządzać całym swoim majątkiem samodzielnie, na skutek czego obowiązywać będzie w ich małżeństwie ustrój rozdzielności majątkowej. Na mocy drugiej z umów dokonali podziału majątku wspólnego w ten sposób, że D. A. przeniósł na żonę swój udział w powyższej nieruchomości wynoszący 1/2 części, bez żadnych dopłat czy spłat. Strony oświadczyły jednocześnie, że powyższe stanowi ich całkowite rozliczenie wobec siebie odnośnie podziału majątku wspólnego.

W dniu 20 czerwca 2016 r. komornik umorzył postępowanie egzekucyjne prowadzone przeciwko D. A. wobec jej bezskuteczności. W uzasadnieniu wskazał, że egzekucja skierowana, zgodnie z wnioskiem wierzyciela, do rachunków bankowych, wierzytelności z wynagrodzenia za pracę oraz ruchomości dłużnika okazała się bezskuteczna. W toku postępowania ustalono, że dłużnik jest właścicielem dwóch samochodów - S. (...), rok prod. 1997 oraz C. (...), rok prod. 2005. Sytuacja materialna dłużnika od tamtego czasu nie uległa żadnej poprawie. Posiada liczne zobowiązania z tytułu zaciągniętych kredytów i pożyczek. Nadal toczą się przeciwko niemu postępowania egzekucyjne z wniosków różnych wierzycieli, a łączna kwota jego zadłużenia przekracza pół miliona złotych.

W ocenie Sądu Okręgowego spełnione zostały wszystkie przesłanki wniesienia skutecznej skargi pauliańskiej, co prowadziło w konsekwencji do uwzględnienia tego powództwa (punkt 1. wyroku). Jednocześnie sąd I instancji oddalił powództwo o zapłatę wskazując, że powód dochodził tego roszczenia z art. 405 k.c. jedynie na wypadek, gdyby pozwana rozporządziła uzyskaną korzyścią, tj. nieruchomością.

Apelacje od tego wyroku w części obejmującej punkt 1 lit, a), 1 lit, b) oraz 3 lit, a) i 3 lit, b) wniosła pozwana.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzuciła naruszenie:

1) art. 321 § 1 k.p.c. polegającym na tym, że „sąd I instancji orzekł ponad żądanie pozwu, albowiem uznał za bezskuteczne” obie umowy „do wysokości wierzytelności przysługujących Z. G. (1) wobec dłużnika D. A. pomimo, że powód w pozwie wnosił o bezskuteczne ww. Umów „z tym zastrzeżeniem, że wysokość dochodzonego roszczenia od pozwanej ustala się do wysokości wartości nieruchomości (...)”,

2) art. 325 k.p.c. polegające na tym, „że sąd I instancji zrehabilitował sentencję w taki sposób, że orzeczenie jest niewykonalne i wewnętrznie sprzeczne; nie jest bowiem możliwe uznanie za bezskuteczne zawarcie Umów „do kwoty”, w sytuacji w której ich przedmiotem nie jest kwota pieniężna, tylko regulacja sytuacji majątkowej pomiędzy małżonkami (...)”,

3) art. 328 § 2 k.p.c. polegającym na tym, „że w uzasadnieniu wyroku jedynie pobieżnie i w niepełnym zakresie wyjaśniono podstawy prawne rozstrzygnięcia i przytoczono przepisy prawa, uniemożliwiając pozwanej odtworzenie toku myślowego sądu”,

4) art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 98 § 2 k.p.c. polegającym na tym, „że sąd I instancji zasądził obowiązek zwrotu kosztów postępowania od pozwanej na rzecz powoda, uznając iż pozwana przegrała sprawę również w zakresie dochodzonego pozwem roszczenia pieniężnego, pomimo iż oddalił powództwo w tej części i powinien był zasądzić zwrot kosztów postępowania od powoda na rzecz pozwanej; sąd oparł przy tym swoje rozstrzygnięcie na nieznanym polskiemu porządkowi prawnemu koncepcji „roszczenia uzupełniającego”.

5) „art. 527 § 1 k.c. w zw. z art. 41 § 1 k.r.o. w zw. z art. 787 k.p.c. w związku z art. 787² k.p.c. polegającym na tym, że sąd stwierdził bezskuteczność zawartej umowy intercyzy oraz umowy o podział majątku pomimo, iż przy zawarciu ww. umów nie doszło do działania z pokrzywdzeniem wierzyciela (powoda) albowiem: (i) Małżeńska Umowa Majątkowa oraz Umowa o Podział Majątku wywołują skutki na przyszłość i nie uniemożliwiają zaspokojenia roszczeń z majątku wspólnego małżonków, jeśli wierzytelności powstały przed zawarciem ww. Umów, (ii) powód mógł prowadzić postępowanie egzekucyjne z rzeczy będących własnością pozwanej, również tych które nabyła na skutek zawarcia Umowy o Podział Majątku (...)”.

W oparciu o powyższe zarzuty, autor apelacji wniósł o:

1) zmianę zaskarżonego wyroku w zakresie zaskarżonego punktu 1 lit. a) oraz punktu 1 lit. b) i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa w całości,

2) zmianę zaskarżanego postanowienia o kosztach zawartego w zaskarżanym wyroku, w punkcie 3 lit. a) oraz punkcie 3 lit. b) i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej zwrotu kosztów postępowania sądowego, w tym kosztów zastępstwa procesowego oraz zwrotu opłaty skarbowej uiszczonej od czynności złożenia dokumentu pełnomocnictwa za postępowanie przed sądem I instancji według norm przepisanych,

3) zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej zwrotu kosztów postępowania sądowego, w tym kosztów zastępstwa procesowego za postępowanie przed sądem II instancji, według norm przepisanych.

Pozwana wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie od powoda na jej rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu zważył, co następuje.

Apelacja nie była zasadna. Sąd odwoławczy podziela ustalenia faktyczne sądu I instancji i tym samym przyjmuje za własne. Wypada zatem odnieść się do zarzutów apelacyjnych.

Nie można podzielić zapatrywania skarżącego, jakoby sąd I instancji „wyszedł ponad żądanie pozwu”, skoro w sposób prawidłowy sformułował swój wyrok. Istotą skargi pauliańskiej jest ubezskutecznienie w stosunku do wierzyciela czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z osobą trzecią. Przysługuje ona gdy dłużnik dokonując czynności prawnej z osobą trzecią, która odniosła korzyść majątkową spowodował pokrzywdzenie wierzyciela. Jej koniecznym warunkiem jest istnienie godnego ochrony interesu wierzyciela w postaci zaskarżalnej wierzytelności pieniężnej. Dochodzenie ochrony w oparciu o przepis art. 527 k.c. wymaga wskazania zaskarżonej czynności prawnej i wskazanie, że została ona dokonana z pokrzywdzeniem wierzyciela, oraz wierzytelności, której ochronie ma służyć powództwo. Przedmiotem ochrony może być tylko konkretna wierzytelność. Wierzytelność tę sąd I instancji w sposób jednoznaczny opisał w zaskarżonym wyroku. Nie sposób zatem przyjąć, że formułując wyrok w sposób odpowiadający prawu, sąd I instancji naruszył art. 321 § 1 k.c. Nie ulega też żadnej wątpliwości, że pozwana w oparciu o wyrok uwzględniający skargę pauliańską będzie miała obowiązek znosić egzekucje prowadzoną przez wierzyciela do wysokości konkretnej wierzytelności i – co jest oczywiste - do wartości nieruchomości, którą nabyła od dłużnika.

Chybiony był także kolejny zarzut, a mianowicie zarzut naruszenia art. 325 k.p.c. polegający na tym, „że sąd I instancji zrehabilitował sentencję w taki sposób, że orzeczenie jest niewykonalne i wewnętrznie sprzeczne; nie jest bowiem możliwe uznanie za bezskuteczne zawarcie Umów „do kwoty”, w sytuacji w której ich przedmiotem nie jest kwota pieniężna, tylko regulacja sytuacji majątkowej pomiędzy małżonkami (...)”. Zauważyć trzeba, że umowa o podział

majątku wspólnego z 3 listopada 2014 r. była możliwa do skutecznego zawarcia tylko po zawarciu umowy majątkowej małżeńskiej zmieniającej ustawowy ustrój majątkowy małżonków. Obie zatem umowy się łączą, stąd mogły być przedmiotem rozstrzygnięcia w ramach skargi paulińskiej. Obawa zatem pozwanej, że „orzeczenie jest niewykonalne” była zupełnie niezrozumiała.

Nie zasługiwała na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. Na podstawie przywołanego przepisu uzasadnienie wyroku powinno zawierać wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a mianowicie ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. W rozpoznawanej sprawie zarzut naruszenia przez sąd pierwszej instancji powołanego przepisu nie był trafny. Strona może skutecznie zarzucić sądowi naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. tylko wtedy, gdy sporządzone przez sąd uzasadnienie orzeczenia posiada kardynalne braki, które uniemożliwiają skontrolowanie wydanego rozstrzygnięcia przez sąd odwoławczy. Tymczasem uzasadnienie sądu I instancji zawierało wszelkie wymienione w powołanym przepisie wymogi, co sprawia że podniesiony zarzut nie mógł być uznany za skuteczny.

Jako nietrafny nie mógł odnieść zamierzonego skutku prawnego zarzut naruszenia art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 98 § 2 k.p.c. poprzez to, „że sąd I instancji zasądził obowiązek zwrotu kosztów postępowania od pozwanej na rzecz powoda, uznając iż pozwana przegrała sprawę również w zakresie dochodzonego pozewem roszczenia pieniężnego, pomimo iż oddalił powództwo w tej części i powinien był zasądzić zwrot kosztów postępowania od powoda na rzecz pozwanej”. Odpowiedzialność wynikająca ze skargi paulińskiej może przybrać formę znoszenia przez osobę trzecią egzekucji z jej majątku (art. 532 k.c.), ale może też wyrażać się w formie zapłaty na podstawie art. 415 k.c. lub art. 409 k.c. (por.: wyrok z 3 lutego 2005 r., IICK 412/04, czy z 30 września 2014 r., IVCK 30/04). Nie ma żadnych przeszkód, aby żądanie zapłaty wierzyciel zgłosił obok zaskarżenia czynności prawnej dłużnika z osoba trzecią. Powództwo o zapłatę może być uwzględnione w takim procesie tylko wówczas, jeżeli osoba trzecia dokonała zbycia majątku. W tym więc ujęciu powództwo o zapłatę ma charakter powództwa ewentualnego. W sytuacji, gdy sąd uwzględnił roszczenie o bezskuteczność czynności, nie mógł orzec o kosztach tak, jak gdyby to powód przegrał proces. Marginalnie tylko zauważyć wypada, że wartością przedmiotu sporu (i apelacji) była tylko jednak kwota, a mianowicie 399.472 zł (postanowienie z 21 czerwca 2017 r. w przedmiocie ustalenia wartości przedmiotu zaskarżenia – k. 216).

Dodać trzeba też, że omawiany zarzut wynikał w istocie z zażalenia na rozstrzygnięcie o kosztach procesu zawarte w wyroku. Tymczasem autor apelacji jednocześnie (osobno) to samo rozstrzygnięcie zaskarżył oddzielnym środkiem zaskarżenia - zażaleniem. Jeżeli strona składa apelację to nie musi wносить odrębnego środka zaskarżenia w postaci zażalenia na postanowienie o kosztach zawarte w wyroku. Wniesienie więc apelacji „pochłania” (ze skutkiem unicestwienia) możliwość zażalenia (por.: postanowienie z 18 kwietnia 2013 r., III CZP 15/13).

Nie była zasadny ostatni z podniesionych zarzutów, a mianowicie zarzut naruszenia „art. 527 § 1 k.c. w zw. z art. 41 § 1 k.r.o. w zw. z art. 787 k.p.c. w związku z art. 787² k.p.c. polegającym na tym, że sąd stwierdził bezskuteczność zawartej umowy intercyzy oraz umowy o podział majątku pomimo, iż przy zawarciu ww. umów nie doszło do działania z pokrzywdzeniem wierzyciela (powoda) albowiem: (i) Małżeńska Umowa Majątkowa oraz Umowa o Podział Majątku wywołują skutki na przyszłość i nie uniemożliwiają zaspokojenia roszczeń z majątku wspólnego małżonków, jeśli wierzytelności powstały przed zawarciem ww. Umów, (ii) powód mógł prowadzić postępowanie egzekucyjne z rzeczy będących własnością pozwanej, również tych które nabyła na skutek zawarcia Umowy o Podział Majątku (...)”.

Nie ulega wątpliwości, że w przedmiotowej sprawie powód wykazał wszystkie przesłanki skargi paulińskiej. Kwestie te omówił sąd I instancji i nie ma potrzeby w tym miejscu raz je przywoływać. Niemniej można jedynie wspomnieć, że zgodnie z treścią art. 527 § 1 k.c. „Gdy skutek czynności prawnej dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, każdy z wierzycieli może żądać uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć”. Zatem przesłankami skargi paulińskiej jest: 1) zbycie nieruchomości w drodze czynności prawnej, 2) w wyniku dokonania tej czynności prawnej doszło do pokrzywdzenia wierzyciela, a osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, 3) dłużnik działał ze świadomością

pokrzywdzenia wierzyciela, a osoba trzecia, która uczestniczyła w czynności prawnej z dłużnikiem wiedziała o tym, że czynność prawna doprowadzi do pokrzywdzenia wierzyciela albo przy zachowaniu należytej staranności mogła się o tym dowiedzieć. Jeżeli wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli uzyskała korzyść majątkową osoba będąca w bliskim z nim stosunku, domniemywa się, że osoba ta wiedziała, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. Domniemania tego pozwana nie obaliła w toku procesu. Oceny co do istnienia przesłanek do uwzględnienia powództwa nie mogły zmienić wskazywane przez skarżącą przepisy z art. 41 § 1 k.r.o. czy art. 787 k.p.c. i 787¹ k.p.c. Przepisy te umożliwiają zaspokojenie się z majątku wspólnego małżonków o ile małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka, jednakże nie ograniczają one możliwości skorzystania przez wierzyciela ze skargi paulińskiej.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny w Poznaniu oddalił apelację jako bezzasadną (art. 385 k.p.c.).

W pkt 2 wyroku sąd zasądził od pozwanej na rzecz powoda 8.100 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym (art. 98 k.p.c. i § 2 pkt 7 oraz § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzeniami Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych).

Piotr Górecki Małgorzata Mazurkiewicz-Talaga Maciej Rozpędowski